

## Holdas György

szobrász- és éremművész (Szentendre, 1944. június 9.)



Egyéves sem voltam, mikor az orosz „felszabadító katonák” elfoglalták Szentendrét. Emlékeim ugyan erről az időszokról nincsenek, csak a szüleim által elmondottakból tudom a történeteket. A megérkező katonáknak szállást keresve házukba kb. 40 katonát költöztettek be a nyilasokból átalakult, kommunistává váló, idegenvezetőnek beállt honfitársaink. Ezek a „felszabadítók” nyugalomraelve, kiszolgálták magukat a Fő téren levő korcsmákból,

kigurították a boroshordókat a térre, és ittak, amennyi beléjük fért. Állítólag folyt a bor a Bükkös-patakig. Hát így lettünk felszabadítva. Nálunk egy éjszaka, borozgatás közben, 2 liszteszsáknyi diót megettek, majd másnap Budapest felé továbbálltak. Apám örült, hogy nem találták meg a család háromzsáknyi kukoricáját, amely később megmentett bennünket az éhhaláltól. Anyámmal és bátyámmal a nagymamánál lapultunk szamárhegy pincéjében vagy a padlásán. Így mesélte Apám a *Világszép nádszál kisasszony* története mellett.

A folytatás sem volt külön. Hétéves voltam, amikor Apám vett egy olyan házat, amelynek volt egy 32 méter magas, négyszögletes kéménye, megmaradt fedkövein az 1838-es időpont található kivésve, és étolajüzemnek épült. Később iskolaként is működött, 1945-ig. A kémény a második világháború idején félmagasságban ágyúlövést kapott. Az akkori Önkormányzati Hivatal veszélyesnek minősítette, és egyben felszólította, hogy bontassa le az épület kéményét. A tulajdonosnak ilyesmire pénze nem volt, ezért olcsón eladta az épületet Apámnak, ő pedig elhatározta, hogy egyedül lebontja a sérült kéményt. Meg is tette. Amíg a bontás tartott, fél Szentendre abból a téglából építkezett. Olcsón adta, vitte boldog-boldogtalan. Amikor elérte a tetőszintet, megjelentek az akkori illetékes elvtársak és államosították a házukat, majd ideiglenesen – egy nyárra – a Városi Tanács beköltöztetett vagy harminc kubikost, akik akkoriban a Duna-parti gátat és egyben utat építették. Kedves emberek voltak, esténként tábortüzet raktak, énekeltek és bográcsban főztek mindenfélét. Volt köztük néhány bukott egzisztencia is. Mikor kész volt az út, valaki kitalálta, hogy a házból járási pékséget lehetne csinálni. Jött a kilakoltatás, költözés egy mástól elvett, államosított házba. Később Apám ezt is megvette a volt tulajdonosától, mert biztos akart lenni abban, hogy a sajátjában lakik. Hozzáteszem, az orosz mintára történt társadalmi átalakítás Szentendrén kb. 160 lakóház államosítását is jelentette.

A városban élő háztulajdonosok (polgárok) egy részét száműzték valahova az Alföldre, vagy saját házukban beszorítva egy szoba-konyhába bámulhatták, hogyan bitorolják mások a tulajdonukat.

Aztán valamilyen kitalált újabb igazság nevében a hatvanas években jött a téveszesítés. Szinte minden családnak, az én szüleimnek is volt egy kisebb

darab földje, melyen munka mellett megtermeltük a gyümölcs- és zöldség-szükségletünket. A fölösleget eladtuk a nagyobb átvevőhelyeken, vagy az eladhatatlan gyümölcsből pálinkát főztünk. Mivel a téesz csak a szántóföldek művelésére volt képes (mert az elvett földek nagy része gyümölcsös volt), ezért a terhessé vált, elhanyagolt, műveletlen földeket nyaralóövezetté minősítették, majd eladták a nyaralni vágyó fővárosiaknak. Így jött létre a városunkat körülvevő üdülőövezet: Pismány, Szarvas-hegy, Tyukos, Petyina, Boldog-tanya.

A kárpótlás idején (a kilencvenes években) kiderült, hogy kevés termőföldet volt képes a jogosultak rendelkezésére bocsátani a téesz, ezért aztán a megmaradt kárpótlási jegyeket (2/3 rész) nem lehetett földre beváltani. Amit pedig sikerült, abban sem volt köszönet. Mert a régi-új ügyeskedők csapata minden eszközzel igyekezett olcsó áron felgyűjteni a földeket, és ipari övezetté átminősítve, gyorsan piacra dobni őket. Ezt a folyamatot a befizetendő adók reményében a helyi önkormányzat teljes mellbedobással támogatta. Engem is megkerestek akkor a verőlegények. Este egy kutyát keresve becsöngettek a házunkba, ilyen ürüggyel a kapum közelébe csaltak, és a kapu fölött átnyúlva próbálták leütni, de a jó reflexemnek köszönhetően csak az ingem egyik tőből leszakított ujját sikerült megszerezniük. Ennyivel megúsztam a rohamot. Később találkoztam a vevőjelölttel (megbízó), és elmondtam neki, miért háromszor annyi a föld ára (mellesleg: forgalmi ára), mint amit kínált. Ezután megvette, ami akkor egy kicsi elégtételt jelentett a családommal szembeni sorozatos jogtalanságokkal szemben.

Más. 1971–73-ban, 29 évesen építettem műtermes házat Szentendrén a skanzen felé vezető út elején. Amikor az építési engedélyt a hatóságoktól megkaptam, a tervezett belső körút nyomvonala a telkemtől távol esett. Aztán, csodák csodájára, megváltottatták, és egyszer csak útban lettem. Az okát akkor is tudtam, ma is tudom, de ami elmúlt, az elmúlt, az ízlés kötelez. Kisajátítás. Költözés. Újabb építkezés.

Ezzel a felsorolt néhány eseménnyel csak azokat a valós élethelyzeteket szerettem volna bemutatni, amelyek számomra az elmúlt idő mindennapjain túlmutattak. Ezeknek hatása, lehetőség szerinti megnyilvánulása időközben megjelent munkáimban, sőt a gerincét képezte. Néha ezek által beindítva képzeletemet, olyan eszközök megválasztására is fordítottam figyelmemet, amit korábban soha nem tettem volna. Szobraim, érmeim megszületése néha mármár (számomra) tematikusnak bizonyult, noha a könnyebb érthetőség elvének követése általában távol állt tőlem. Saját tanulságom az, hogy hiába próbáltam távolságtartóan, indulataimat, érzéseimet kordában tartani, bizony nem sikerült. Viszont az biztos, hogy a felülről irányított rendszerváltás, valamint az elmúlt durván két és fél évtized iszapbirkózása arról győzött meg, emlékezni mindig érdemes.

## Szkok Iván

festő- és szobrászművész (Szombathely, 1944. június 19.)



Felnézek az égre, kéken ragyog, a rekkenő nyárban enyhe szellő játszik a zöld levelekkel. Bármerre nézek, minden idillikus, festői. Vajon ki festi meg és kinek?

A művészet mise. Szent átalakulás. Amikor Petőfi Sándor leült az üres papír elé, hogy ráírja a gondolatait, mondjuk az *Egy gondolat bánt engemet* című versét, egy idő után elfogyott a papír és megszületett a mű. A papír átváltozott – művé. A katolikus liturgiában is ez történik. Amikor a pap veszi az ostyát és a kelyhet, akkor a szemünk láttára történik meg a csoda, az átváltozás, s vesszük benne Krisztus testét és véré. A művész megváltoztatja a dolgokat, átlényegíti. A festék átminősül színné, formává, gondolattá.

Úgy szokták festeni a portrét, hogy a festő és a modell között van a felület, a tábla. Én meg úgy, karhajlításonyi távolságra fogom a modelletem, mondjuk érintés-távolságra. Ilyen közletről egészen más az arc. (Természetes, hogy négy szemet kezdtem látni.) Supka Magdolnát is így festettem meg, halála előtt egy-két héttel.

Alapvetően fontosnak tartom, bármilyen műalkotásról legyen szó, lakó-

telepről, házról, képről, burkolatról, esetleg töltőtollról, hogy valamilyen filozófiai rendszerbe kapcsolható legyen. Láthatóvá kell hogy váljon a műből, hogy én a környezethez szóló művészetet akarok tenni, vagy egy bizonyos elithez szóló művészetet, vagy egy analizáló, vagy egy szintetizáló művészetet, vagy a nonfiguratívval sodródó művészetet, vagy azon túlit. Én minden izmust és nonfiguratív művészetet, szélsőségesen absztrakt törekvést analizáló tevékenységnek tartok, hiszen mindegyik az eredetet kutatja.

Kik azok az örültek, akik még akkor is hajlandók harcolni, amikor már semmi esélyük sincs a győzelemre? Amikor a perzsa hadsereg elindult a görög szigetek ellen, akkor az a maroknyi, szűk csapat elhatározta, hogy útját állja ennek a perzsa hadjáratnak, és győztek. Ebben semmi logika nincs, hiszen a görögöknek mind egy szál meg kellett volna halniuk, de nem így történt.

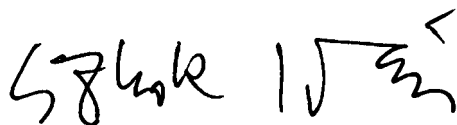
Köszönettel tartozom mindazoknak, akik a pályámon segítettek. Édesanyámnak, akivel felmentünk a visegrádi hegyoldalra, hogy onnan a magasból rajzoljuk le a falut gyönyörű jegenyéivel, a Duna kanyarulatát, édesapámnak a büszke névért, nevelőapámnak a szerető biztatásért, tanítóimnak, akik érdeklődéssel hajoltak rajzaim fölé, Szabady tanár úrnak az emlékezetes órákért, Éva nővéremnek, akitől az első olajfestéket kaptam, Faragó András operaénekes nagybátyámnak, akivel együtt füleltük az éjszakai erdő csendjét, a Képzőművészeti Gimnáziumban Sebestyén Ferenc tanár úrnak, főiskolai meste-

remnek, Kádár Györgynek, és akik példát adtak; Bernáth, Domanovszky és Barcsay mestereknek, a művészet-történész Végvári Lajosnak, Somogy Józsefnek, a szobrásznak, fiatal és idős kollégáknak, barátaimnak, s akiket csodáltam: Rembrandt mesternek, Ferenczy Károlynak és a zseniális Csontváry Kosztka Tivadarnak és a fiatal Maulbertschnek, és kritikusaiknak – és gyűjtőimnek, akik bíztak bennem; elsősorban feleségemnek, Marának.

\*\*\*

1999 februárjában, egy performansz keretében tiltakozott a Múcsarnok kiállítás-politikája ellen. A kortárs magyar képzőművészet országos kiállításaiért küzdött, aminek következtében májusban megválasztották a Magyar Képzőművészek és Iparmű-

vészek Szövetsége elnökének. Rögtön javaslatot tett a Magyar Nemzeti Múzeum homlokzatának Pollack Mihály által tervezett megvalósítására, befejezésére. A kiemelkedő jelentőségű millenniumi projektet azonban elutasították. 2000 decemberében lemondott a szövetség elnökségéről, mivel reformelképzeléseihez nem kapott kellő belső és külső támogatást.



A festőművész gondolatainak (bővebb) gyűjteményét rendelkezésre bocsátotta, az alkotásokat fotózta: Tóth Csaba.

## Bánáti János

ügyvéd (Budapest, 1944. június 20.)



Megszokott fordulata az életrajzoknak, hogy „már kisgyerekkoromban erre a pályára készültem”.

Esetemben különösen jól hangzana, ha azt mondanám, hogy már négyöt évesen elhatároztam, ügyvéd leszek, és majd fellépek az igazságtalanságok ellen... Ugyanis ezekben az években többször is meglátogattam börtönben ülő Édesapámat, aki a Mindszenty-perben találtatott „bűnösnek”. Első tudatos

emlékeim is ehhez a korszakhoz kötődnek. Szüleim levelezésének élő „postaládája” voltam. (A börtönőrök ugyanis megengedték, hogy apám megöleljen. Ez elég volt ahhoz, hogy a ruhámba rejtett levél gazdát cseréljen.)

A probléma csak az, hogy mindez nem lenne igaz, mert életutam pontosan az ellenkezőjére példa. Nevezetesen, hogy véletlenek sorozatának köszönhettem pályaválasztásomat.

A budapesti, Cukor utcai Apáczai Csere János Gyakorlógimnáziumba jártam középiskolás diákként. Itt magas szintű reálképzés folyt, matematikai verseny-

ken indultunk, és én vegyésznek készültem. Az érettségi előtt néhány hónappal változtattam meg elhatározásomat: jogász nevelőapám hatott oda, hogy aztán a jogi egyetemre jelentkezsem.

Érettségim eredményei alapján gond nélkül fel is vettek az ELTE Állam- és Jogtudományi Karára. Egyidejűleg behívtak az Oktatási Minisztériumba, és felszólítottak, hogy az egyetemi éveim alatt szerezzem meg a magyar állampolgárságot. Az időközben elhunyt nagybecskereki (az egykori Délvidék városa) születésű édesapám után ugyanis jugoszláv állampolgár voltam. A jogi pályák szinte mindegyike magyar állampolgársághoz kötött.

Vettem ezt az akadályt is, és az egyetemet már magyar állampolgárként fejeztem be.

Az egyetemi évek alatt hamar elköteleztem magam a büntetőjogi tárgyak iránt. Dr. Kádár Miklós tanszékén lehettem demonstrátor, és ifjonti hévvel készültem az ügyészi pályára. A véletlen azonban ismét közbeszólt. Pályaválasztásomban hatalmas fordulat állt be.

Nevelőapám tarokkpartnere a korábbi korok egyik legnagyobb védőügyvédje volt, aki lassan, de biztosan felfedte előttem ennek a pályának a fontosságát és szépségét. Végső soron azt, hogy ügyvédnek – mi több: védőügyvédnek – lenni nem foglalkozás, hanem egy életre szóló hivatás.

Professzoraim nem győztek csodálkozni, de egy pillanatig sem próbáltak lebeszélni az ügyvédi hivatásról, pedig az a hatvanas években nem éppen a legkedveltebb jogász pályának minősült.

A kor legendás ügyvédi munkaközösségébe, a Népszínház utcai 21. számú Ügyvédi Munkaközösségbe osztottak be, ahol tizenhét ügyvéd mellett tanultam a kizárólag a gyakorlatban elsajátítható ismereteket.

Mondhatni tehát, hogy a véletlen sodort az ügyvédi, ezen belül a védői pályára, amit aztán nem egyszerűen csak megszerettem, hanem szenvedélyemmé is vált. Ezt a hivatásbeli kötődést sok tekintetben a mögöttünk hagyott negyed század még jobban elmélyítette.

Ennek a huszonöt évnek a története az ún. gazdasági bűncselekmények tükrében is összefoglalható lenne.

Természetesen a védői titok szigorúan köt, ezért semmiféle részletet nem árulhatok el az ügyekről, mindösszesen néhány, mindenki által ismert esetet sorolok fel, ahol lehetőségem volt hivatásomat gyakorolni: a Kordax-, az Ybl Bank-, a Postabank-, a Globex-, a Tocsik-, a BKV-, a Sukoró-ügy.

1989–90-ben tudatosan kimaradtam az ún. politikai életből, viszont aktív részese lettem az ügyvédi kamarai közéletnek. Először a Budapesti Ügyvédi Kamara főtítkárának, majd 1992-ben elnökének választottak, amely tisztséget többszöri újraválasztás folytán 2006-ig töltöttem be. 2006-ban és 2010-ben a Magyar Ügyvédi Kamara elnökének választottak.

Szakmai közéleti tevékenységem szorosan kötődik az ügyvédi, büntetőjogi munkámhoz. Választott és megbízásos tisztségeim is ezt jelzik. Mutaatóba, íme néhány közülük: az Országos Bírói Tanács tagja, a Magyar Jogász Egylet alelnöke, a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Karának címzetes egyetemi tanára, a Magyar Jog szerkesztőbizottságának elnöke, a Magyar Büntetőjogi Társaság elnökhelyettese, a Magyar Kriminológiai Társaság igazgatóságának tagja, a Nemzetközi Bűnügyi Társaság magyar-

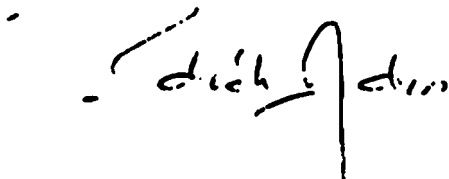
országi tagozatának elnökségi tagja, a Pénz- és Tőkepiaci Választott Bíróság elnökségi tagja, a Jogi Szakvizsgabizottság cenzora.

Szakmai pályafutásomhoz kapcsolódnak kitüntetésem is, amelyek közül kiemelem a Magyar Köztársasági Érdemrend Középkeresztje, valamint a Kúria elnöke által adományozott Amicus Curiae címet.

Feleségem, dr. Makray Ilona szintén ügyvéd, közös ügyvédi irodánknak tagja kisebbik fiunk, Kristóf is, nagyobb gyermekünk, Gábor vállalkozó, de ami számunkra még fontosabb: gyönyörű unokáink, Luca és Bence édesapja.

Kevés szabad időmben igyekszem magam fizikailag is karbantartani sieléssel, tenisszel, úszással.

Bár az évek száma, aminek alapján ebbe a kötetbe magam is bekerültem, talán inkább a múlt tapasztalatainak összegzésére kellene hogy sarkalljon, de engem ma is ennek a gyorsan változó világnak az alakulása, fejlődése, a vajúdó jövő köt le igazán. Ezen belül is az, hogy a jog és a jogbiztonság minden egyes ember számára az élet kikezdzhetetlen része legyen.



## Gulyás Gyula

filmm rendező (Budapest, 1944. június 27.)



Ha mondjuk, ma felkérnének erre a számvetésre, bizony kicsinyt zavarban lennék, hogy miként lehetne relatíve tárgyilagosan visszatekinteni. Mert pontosan sejtem, hogy az ilyesfajta ön-összegzés nagyon is beszédes, olyas dolgokat is tartalmaz, melyek éppen jelenlegi elme, s lelki állapotomnak letagadhatatlan függvényei, s bármennyire is kapálózok, bele lesz vetítve elmúlt hét évtizedem minden keserve, csalódása, hiábavalósága és

megszomorítottsága – még ha nem is akarom, s nem is törekszem erre.

Pedig akadt néhány, ha csak azokra a kudarcos „leiratkozásaimra” gondolkodom, melyeket három ízben is megszenvedtem, s kiváltképp mikor azt olvasom szerencsésebb érdekérvényesítő kollégáimnál, hogy „beiratkoztam a Főiskolára”. Hiába igyekeztem például minden módon pótolni filmtörténeti hiányosságaimat – mind a mai napig többszörös szabadegyetemi s más kurzusokkal, könyvekkel, kazettákkal –, vajmi kevésszer adatott meg a rendszeresség konfrontációja, a hasonszőrű „vájtt szeműek” között. Talán ezért is törekedtem több ízben is különböző öntevékeny csoportokban a közös számvetésre s találtam is nem kevés értelmet az ún. szakmai tevékenységem kamatoztatására, amely voltaképpen innen eredt.

Amatőr maradtam a szó legteljesebb értelmében – mint a szerelemben –, aki azért él, akit/amit szeret, s nem abból! Ezért nem csináltam soha propaganda-, rendelt filmet s reklámot – igaz, nem is igen kértek erre, s valószínűleg soha nem is tudtam volna beilleszkedni abba a profi társaságba.

Sok mindent nem tanultam meg: nem tudom (sokáig) visszatartani a mégoly balga véleményem se, nem tudok elvtelenül smúzolni, ideológiai alapon kirekeszteni, gyűlölni, véd- és dacszövetség/ek/et kötni stb. stb. Nem is lettek támogatva legemberpróbálóbbs tervezeteim, különböző tematikájú, részben írókkal s más szakértőkkel, részben János öcsémmel évekig gondozott, szerkesztett játékfilm-forgatókönyveink. És nemcsak ezek nem lesznek soha megemlítve se semelyik magyar filmtörténetben (sok-sok kollégám hasonmód leállított, betiltott munkásságával együtt), de vannak olyan filmkönyvek, lexikonok, melyekben a dokumentumfilmesek A-tól Z-ig lettek kiirtva, több kiadásban, intézményesen!

Ami maradt pályaként, azt hiszem, meg lett futva. Nem voltam oly tudatos s elszánt, hogy muszáj-Herkulesként – amolyan „lássuk, Uramisten, mire megyünk ketten?!” alapon neki- veselkedjek e futamoknak, de mindig akadtak társak, kik hosszabb-rövidebb ideig tényleges együttműködésre vállalkoztak és készettek, egy alapos, elemző, újra- s újrastrukturált koherensebb mű reményében. Ezeket a revelatív élményeket, megvilágosító felismeréseket tartom a legfontosabbnak – akkor is, ha nemegyszer a könyörtelen és kegyetlen viták, veszekedések és nota bene nemcsak szellemi verekedések hozadéka lett egy-egy filmünk. Természetesen a mindig jó-

val olcsóbb, sokáig csak megtúrt, különböző dokfilmes mezsgyén.

Olyan dolgokra jöttünk rá menet közben – messze nem eleve elhatározásból –, hogy messze túl a mindenkori tematikán, az eleddig valójában el se gondolt, s épp ezért meg sem ragadott, nem diagnosztizált lehetőségek kibeszélése, továbbgondolása, kis közösségekben nyílt megnevezése előtt teremthetünk mi is – korántsem egyedül, s messze nem magános vátesz-farkasként – teret, s nem kevészer nem pusztán szabadnak tetsző, hanem effektíve szabad utat, melyet soha nem reméltünk, nem lehetett tervezni, csak törekedni az irányába. Mert nem az egyedül üdvözítő igazság prekoncepciójának mindenáron való megvalósítására törekedtünk, hanem alighanem az igazság mibenlétének folyamatában számítottunk az okos nép méltó gyülekezetére, a lehetőség számos továbbgondolható, megbeszélhető s átélhető asszociációjában és variációjában.

S a mindenkori elv- és üzlet-társak mellett mindenképpen, s talán minde- nekelőtt a „szereplők”-nek nevezett, voltaképpen sorstársainkkal is illik számot vetni. Soha, sehol nem alakíthattunk volna olyan intenzív kapcsolatot társadalmunk legkülönbözőbb ún. rétegeivel, mint az ilyen találkozásokon rögzített eleven sorsokkal.

Hihetetlen gazdagságban és variációban, a legszélsőségesebb szocializációs palettán, korra és nemre, mentalitásra és életmódra nagyon élesen különböző hőseink, mindmegannyian a kis ember(ek) valódi nagyszerűségét testesítették meg! Mert lehetőséget kaptak életük értelmének vagy megfeneklettségének kibeszélésére, vágyaik és lehetetlenségeik megnevezésére, érzelmeik és emlékeik plasztikus, vizuális megidézésére. Ehhez

társult hitelességük önkéntelen non-verbalitása – mely soha nem programozható referenciával nyújtotta személyiségük zálogát.

Ők, és az általuk megélt és átélhetővé projektált legegyszerűbb helyzetek, több mint beszédes fejük és viselkedésük a legkülönbözőbb, messze nem instruálható szituációkban – lettek az én egyetemem.

Nem volt egyenes az út, s ívében sem hajazott a szputnyik-emlékműre, de a „merész mutatvány” – jószerevé minden szakiskolázottságot csinál magad alapon permanensen pótolgató, mániákusan korrigáló önépítés – a kanti szentenciákkal szemben sem csak keveseknél talált meghallgatásra.

Sőt, messze nem sejtett hozadékként jártuk, járhattuk az országunk messze nem csak értelmiséginek titulált zónáit, a tanyavilágtól, falvakon, városokon át, a legkülönbözőbb munkahelyi, lakossági s művelődési közösségekig. Ez ma elképzelhetlenné züllött. Miként az is, amit legmerészebb éber álmodozásomban sem mertem remélni, hogy a legközvetlenebb baráti körünkben, az együttműködők között is lesznek több mint „hangulatjelentők”. Jobb volt nem is sejteni, s nem igazodni a permanens rettegéshez, a kataritikusan megrázó s megalázó valódi ijedelemmel szemben.

Ha most a megméretéssel szembesülök, önkéntelenül is látom és tudom, hogy munkáimnak azon része, mely „túlnyomónak mondható” nem jött volna létre közvetlen familiáris kötődésem: János öcsém nélkül. Mindennek dacára letagadhatatlanul szerencsésnek, hadd ne mondjam, boldognak mondhatom ebbeli létem summáját: nemcsak tagja lehettem a Balázs Béla Stúdióknak, a Társulásnak, a Magyar Televízióban működő Dokumentum Műhelynek és a Történelmi Film Alapítványnak, de tevékeny részese is. Volt miért és volt kikért kiállni, tevőlegesen cselekedni – s ezt sokan kontrollálhatták. Mindmáig javarészt feltáratlanul. Ám a személyesen megélhető döntések, viták és meccsek, ha nem is mindig feltétlenül az én hitemet, véleményemet, kvalitásérzékemet pontozták győztesként, tudomásul vettem: ilyen a bokszt! Igen, vannak hamis bírások, csaló sporttársak, szexust-nexust kamatoztató ügyesek, ám döntő többségében mégiscsak a másokkal, másokért vállalt értékörző szolidaritás dominált.

Ennek latolgatásával, a mégoly különösen soha meg nem valósult, elmaradt terveim árnyékában is: jó volt lenni. Nem kevesekkel, remélem.